

a kevesebb anyagi eredménnyel járó pályák leszólásával igyekeznek toborozni, arról azonban, ami a szülőknek, akik maguk is alkalmazottak, leginkább aggodalmas, nem igen beszélnek.

Akik főiskolai tanulmányok alapján a termelői munkák irányítására hivatottak (különféle mérnökök, gazdatisztek), vannak elegenden, ezekben hiány eddig sem mutatkozott, sőt mérnököt a külföld számára is termeltünk. Hiány, szükséglet a munkák művelt, lelkiismeretes végrehajtóiban, a tanult segédszemélyzetben van, még pedig leginkább a felsorolt okok miatt; ezeknek a megváltoztatására kell tehát a javasolt értelemben törekednünk. *Kilian Zoltán.*

Nemzetközi mozgalmak 1917-ben.¹

— Első közlemény. —

I. Nemzetközi kulturális intézmények. Az 5 évvel ezelőtt Bonnban alapított «Deutsch-Südamerikanisches Institut, mely a lefolyt évben nagyon fellendült, Aachenből Kölnbe költözött, birodalmi és állami támogatással tudományos és kulturpolitikai célok szolgálatában áll; német, spanyol és portugál folyóiratokat ad ki; ezek egyike a spanyol nyelvű új «La Revista Latino-Americana» c. havi folyóirat (szerk. dr. M. Asenjo; V. Z. febr. 13., jún. 4., júl. 24. és okt. 2.). — A «Deutsch-Vlämische Gesellschaft» és a «Gesellschaft zur Pflege der Deutsch-Vlämischen Beziehungen» egybeolvadt (V. Z. okt. 3.). — Német-lengyel egyesület Berlinben: a két nép szorosabb kapcsolata, közművelődésük kölcsönös támogatása (V. Z. okt. 17.) — Krisztiániában tervbe vették a nemzetközi kutatás szolgálatában álló központi intézet felállítását a háború után; ez egyben feltámasztaná a háború által megszakított nk. közművelődési érintkezést (Lokal-anzeiger nov. 15.). — «Deutsch-Irische Gesellschaft», alap, 1916 (N. Wiener Tgbl. dec. 4. cikk; a V. Z. nov. 21. sz.-ban K. Meyer berlini egyet. tanár nk. ir. liga alakítását javasolja). — A hamburgi «Ibero-Amerikanisches Institut» megnyitása alkalmából szakelőadások (V. Z. dec. 24.). — Márc.-ban Szászországban a belügyminiszter kezdeményezésére «Deutsch-spanische Vereinigung» alakult. — A «Deutscher Gelehrtenausschuss für Spanien» Madridban és Barcelonában egy-egy német tudományos intézetet állít birodalmi intézményként, ezek a

¹ Az 1916. évi szemlét l. *M. P.* 1917: 469—508. 1. és 560—580. 1. — Rövidítések: nk. = nemzetközi. — V. Z. = Vossische Zeitung. — B. T. = Berliner Tageblatt.

Spanyolországban folyó egész német tudományos tevékenység otthonai lesznek (V. Z. dec. 24.). — A párisi «Société Internationale de Chirurgie» nov. 3-án elhatározta, hogy a német, magyar és osztrák tagoknak járulékait visszaküldi és a háború után «Société Interallié de Chirurgie» címmel a központi hatalmak tudósainak kizárásával folytatja működését (N. Wiener Tgbl. 1918 jan. 6.). — A volt német kínai nagykövet, Mumm br., elnöklete alatt álló «Deutsch-Chinesischer Verband» a háború ellenére serény működést fejtett ki; hogy a békekötés után ismét felvehesse és megszilárdíthassa a kínai birodalommal való közművelődési és közgazdasági kapcsolatokat. Ezt szolgálja a szövetség kiadásában megjelenő «China-Archiv» havi folyóirat is; szerk. dr. Schrameier, kiad. K. Curtius—Berlin (V. Z. febr. 3. és 9.). — A «Deutsch-Bulgarischer Verein» 1916. évi jelentése az egyesület céltudatos és eredményes működéséről számol be (előadások, «Bulgarenabende» stb.). Eleonora bolgár királyné kezdeményezésére «Bolgárotthon» alakult a berlini írók egyesületében (Kurfürstenstr. 11.). Valamennfi német-bolgár egyesület egyesítése érdekében folynak a tárgyalások (V. Z. május 17.). — Linné születésének 210. évfordulóján több neves svéd tudós elhatározta egy «Linné-Társaság» alapítását, a Linnére vonatkozó kutatások előmozdítására külön Linné-könyvtárral, leveleinek és emléktárgyaknak gyűjtésével (V. Z. jún. 5.). — A több mint 30 évvel ezelőtt alapított szt.-pétervári német-orosz irodalmi múzeumról O. Clemen számol be a «Zeitschrift für Bücherfreunde»-ben (V. Z. ápr. 4.). — Az Egyesült-Államokban «The Medical Brotherhood» c. nemzetközi orvosi szövetség alakult, amelyhez hasonlólt dr. A. Foges «Fraternitas medicorum» c. már 1914-ben javasolt (a bécsi Arbeiter-Zeitung aug. 2.; Die Internationale der Ärzte). — *Közgazdaság, kereskedelem, ipar.* Olaszországban 1 millió líra alaptőkével megalakult a «Nemzetközi légiszállítások társasága, élén a római polgármesterrel (P. Ll. jún. 24.). — A szállodatulajdonosok nk. egyesülete szept. 12—14. tartotta 44. évi közgyűlését, amelyen t. k. jelentést tettek a düsseldorfi nk. szállodás-képzőintézet-ről, ahol 3000 márkát fordítottak ösztöndíjakra (V. Z. szept. 12.). A német külkereskedelem fejlesztésével és összpontosításával foglalkozik Dr. W. Borgius füzete: «Schaffung eines zentralen Aussenhandelsinstituts durch Kartellierung des deutschen Aussenhandelsvereins» (a «Handelspolitische Flugschriften» 14. szám, Berlin, Liebheit & Thiesen, 1917; ismert. V. Z. szept. 4.). A központi hatalmak érdeklődése természetesen szinte egészen Keletre fordul. Hogy Németország e tekintetben mekkorra kitartással és céltudatossággal buzgólkodik, az gazdag szakirodalmán is meglátszik (pl. a Deutsche Vorderasien-Gesellschaft szerkesztésében megjelenő «Das Wissen-

schaftsleben der Türkei» c. sorozatos vállalat. Berlin, G. Reimer kiad.). — *Nemzetközi kongresszusok, kiállítások, alapítványok és pályázatok.* Több német növénytani szakegyesület Würzburgban értekezletet tartott, amelyen Ausztria és a semleges külföld tudósai is résztvettek szakelőadásokkal (V. Z. aug. 10.). A nemzetközi büntetőjogi egyesület svájci osztálya a háború alatt 1. ülését tartotta (N. Z. Z. okt. 16., 1934. sz.). A párisi orvosi fakultás elhatározta, hogy 6 hónapon belül a békekötés után nk. orvosi kongresszust hív össze, amelyből azonban a Franciaországgal háborút viselt államokat eleve kizárják. Ez ellen dr. Cortezo híres spanyol orvostanár óvást emelt (a Presse Médicale u. V. Z. okt. 25.). Németország, Ausztria, Magyarország és Svájc katolikus pártjainak képviselői, nagyobbára politikusok, az «Internationale Katholische Union» kezdeményezésére febr. 12—13. Zürichben értekezletet tartottak a politikai, közművelődési és társadalmi érintkezésnek a háború után való megindítása érdekében (V. Z. febr. 16.). A hadviselő államok küldötteinek nk. értekezlete a hadifoglyok gondozása ügyéről tanácskozott Kopenhágában (P. Ll. okt. 11., V. Z. okt. 15.). — A Vörös Félhold által Konstantinápolyban rendezett hadiegészségügyi kiállításon résztvettek a magyar, osztrák, német és bolgár Vörös Kereszt-Egyesület is külön-külön csoportokban (Az Ujság jan. 28., febr. 14.). Állandó német tanszerkiállítás Konstantinápolyban (Népt. L. 11. sz., V. Z. febr. 26.). A megszállott területekre, főleg Albániára és Montenegróra vonatkozó tud. néprajzi kiállítás a bécsi egyetemen (V. Z. jan. 9.). Méreteiben eddig páratlan Shakespeare-kiállítás Londonban az angol Vörös Kereszt javára (V. Z. jan. 23.). Német művészeti kiállítás Vilnában (B. T. febr. 7.). Magyar és osztrák iparkiállítás Amszterdamban (márc. 6.). Magyar és osztrák művészeti kiállítás u. o. (okt. 14.—nov. 15.). Orosz művészeti és irodalmi kiállítás Londonban (V. Z. ápr. 10.). Osztrák művészeti kiállítás Stockholmban (szept. 30.; Fremd. Bl. nov. 27. t.). A hadikölcsön javára toborzó képek és falragaszok nk. kiállítása Berlinben (V. Z. szept. 21.). — A valparaisoi (Chile) német tanítók egyesülete a Német Tanítóegyesületnek hadsegélyző célokra 2300 márkát küldött (V. Z. jan. 19.). J. J. M. de Groot, a berlini egyetem hollandus származású szinologia-tanár egy ingatlant és 15,000 márkát adott a tud. akadémiának a kínai kutatásokat előmozdító alapítvány részére (V. Z. jan. 23.). A svájci származású dr. Erismann tiszteletére a moszkvai zemsztvo a tudós névére egészségügyi múzeumot alapított (V. Z. febr. 5.). A bergeni (Norvégia) német konzul, K. Mohr, egy millió koronás alapítványt tett, amelynek kamataiból évenként tíz, egyenként 4—5000 koronás külföldi utazási ösztöndíjat osztogatnak az irodalom, művészet és tu-

domány érdemes képviselőinek (V. Z. jún. 12.). Nils Henrik Abel, a kiváló norvég matematikus emlékét megörökítő alapítványra Chr. Hannevig 100,000 koronát adományozott (V. Z. szept. 15.). Az ezidő-szerint Montreuxben tartózkodó Travers-Borgstroem (Helsingfors) a berni egyetemen 160,000 franknyi alapítványt tett a hitel államosítására kiirandó nk. pályázat javára (P. Ll. nov. 25.). — Az amszterdami kir. akadémia által a legjobb latin költeményre hirdetett nk. pályázaton az aranyérmét egy kalábriai tanító, Francesco S. Alesio nyerte el. A krisztániiai egyetem jogi kara nk. pályázatot hirdet a következő jogtörténeti kérdésre: «Mennyiben volt a római és a kánoni jog befolyással a norvég jogra?» Határidő 1920 dec. 31; pályadíj 5000 korona (V. Z. júl. 15.). A Cervantes-jubileum alkalmából alapított 1000 márkás ibero-amerikai tanulmányi díjat a német Dr. phil. Fr. Krüger nyerte el a nyugatspanyol tájszólások hangtanáról szóló és a helyszínén végzett történelmi tanulmányával (V. Z. aug. 17.). A Schaffhausenben székelő «Vulkaninstitut Immanuel-Friedländer» a berlini Zeitschrift für Vulkanologie»-ben és a genfi «Archives des Sciences physiques et naturelles»-ben 6000 frankos pályadíjra tűz ki erre! «Szilárd kérgekben szabályosan elrendezett szakadékok rendszereinek keletkezésére szolgáló feltételek kísérleti megállapítása.» Ezekon kívül nagy számmal akadunk, főleg a német egyetemeken, olyan pályázatokra, amelyek a világháborúval kapcsolatosak.

II. Egyéb mozgalmak. Főiskolák. Németország: A német egyetemek és főiskolák hallgatóinak Jénában jan. 19—20. egybegyűlt képviselői kijelentették, hogy a műszaki főiskolák asszisztensi állásait szükségképen csakis németbirodalmi alattvalókkal szabad betölteni és a külföldieket mind el kell bocsátani (N. W. Tgbl. jan. 23.). Hamburgban behatóan foglalkoznak egy újszerű egyetem felállításával, mely teljes egyenjogosítása mellett független szervezettel rendelkeznie, főleg a külföldi tanulmányok (Auslandsstudium) és ezekre vonatkozó kutatások szolgálatában állna és eleve kizárná a hagyományos állami szigorlatokat (V. Z. apr. 25., nov. 7., 11., 20.). A külföldi tanulmányok előmozdítása érdekében a königsbergi egyetem bölcsészeti, jogi és hittudományi karán főleg az európai Orszországra tartozó, több előadást tartottak, amelyekről külön jegyzéket adtak ki (V. Z. aug. 14.). Okt.-ben a bresloui műszaki főiskolán egy kínai hallgatót mérnöki doktorrá avattak. A Berlinben született görög tudóst, Konst. Carathéodosyt, a göttingai egyetem rendes matematika-tanárát, az elhalt Frobenius helyére a berlini egyetemre hívták meg (V. Z. nov. 6.). Amerika állásfoglalásával a német egyetemeken ellen és a franciák mellett foglalkozik a müncheni keresk. főiskola igaz-

gatója M. J. Bonn (Frankf. Ztg. júl. 17. t.). -- Ausztria: A német birod. tud. körök igen rokonszenvesen foglalkoznak a csernovitzi egyetemnek Salzburgba való áthelyezésének tervével. Ezzel egy «osztrák Heidelberg» támadna, mely a németeket még Bécsnél is jobban vonzaná (v. Bissing levele a «Salzburger Hochschulvereine»-hez, V. Z. jan. 24.; Eine Universität «Mitteleuropas»: Köln. Ztg. febr. 6., 126. sz.). Az oroszok két ízben alaposan kifosztották és elpusztították a csernovitzi egyetem vegytani, fizikai, földtani és meteorologiai intézetét; saját bevallásuk szerint szakértelemmel harácsolták össze a tud. eszközöket és anyagokat, hogy azzal az elpusztult kiévi műegyetemet újból felszereljék (a N. Fr. Pr. után V. Z. szept. 12.). Seidler osztr. min. elnök a délszlávok költségvetési szavazatainak fejében kilátásba helyezte régi követelésüknek, a laibachi délszláv jogi fakultás felállításának, teljesítését (Az Újs. okt. 7.). A bécsi egyetemen, a numerus claususra hivatkozva, első ízben tagadták meg galíciai lengyel hallgatók felvételét az orvosi karon és az illetőket a krakói és lembergi egyetemre utasították (V. Z. okt. 10.). — Bulgária: A szófiai bolgár egyetemen 1918-ban megnyitják az orvosi fakultást; ennek négy tanszékére (bonctan, élettan, embryologia, histologia) a közokt. min. nemzetközi pályázatot hirdet. Az előadásokat a 2. évtől kezdve bolgár nyelven kell tartani (V. Z. 1918 jan. 2.). Dürck müncheni orvostanárt megbízták az egyik orvosi tanszék szervezésével (P. Ll. jún. 26.). — Törökország: A konstantinápolyi egyetem bölcsészeti karán megengedték, hogy nők is látogathassák a nyilv. előadásokat (V. Z. jan. 10.). A török közokt. min. külön épületet emeltet az egyetem részére, a különböző karok ma még több egymástól távol eső házban vannak elhelyezve. Külön épületet kap a könyvtár és a művészetek muzeuma is (V. Z. jan. 27.). -- A varsói egyetemen és műszaki főiskolán az előadások megkezdése küszöbön áll; a hallgatók egy része osztrák és német egyetemekre ment (V. Z. szept. 13.). A varsói egyetemen hit-tudományi kar felállítását készítik elő (V. Z. dec. 3.). — A genti egyetem okt. elején ülte meg alapításának 100. évfordulóját; ezen a német főkermányzó a hatóságok fejével megjelent, az egyetemet jogi személy kiváltságaival ruházta fel és tud. intézeteinek kifejlesztésére 4 millió frankot utalt ki. Míg 1916-17-ben 150 volt a hallgatók száma, az idén csaknem 300-an jelentkeztek (V. Z. okt. 5. és 26.). — Svájc: Zürichben a reformgimnázium épületében műszaki iskolát nyitottak az internált német cserefoglyok részére. Az intézet gépműszaki és építőműszaki csoportra oszlik s tantervében hasonlít a német műszaki középiskolákhoz és a hallgatók előképzettsége szerint 3 osztályra oszlik. A mennyiségtani, természettudományi és műszaki tantárgyak mellett figyelemben részesülnek az általánosan képző tárgyak is;

ezeket gyakorlatok és műszaki telepek tanulmányozása egészíti ki. Az intézet látogatása díjtalan, a taneszközök is. A fenntartás költségeit önkéntes adományokból és a berni német követség hozzájárulásából fedezik (a N. Zürich. Ztg. után V. Z. febr. 5.). Fr. Curtius heidelbergi tr. (N. Zürich, Ztg. márc. 10., 425. sz.) ezt írja: «Svájc nincs híjján olyan férfiakkal, akik valóra válhatnak egy európai politikai akadémia tervét, ahol német, angol és francia diplomaták és államférfiak a nemzeti politika különböző rendszereit tanulmányozhatnák.» — Északi Államok: A kopenhágai egyetemen egyesület áll fenn az északi államok egyet. hallgatói összetartozóságának ápolására közös munkálatok, hallgatók és tanerők kicserélése útján stb. (N. Zürich. Ztg. jan. 19., 92. sz.). Az elhunyt Winterhjelm szerkesztő egész vagyonát a krisztániái egyetemre hagyta egy retorikai tanszék felállítására. Erre az új tanszékre egy német egy. magántr. meghívása is szóba került (V. Z. 1916 dec. 29.). Skandináv előadások: a londoni egyetemen egyesület alakult a skandináv tanulmányok előmozdítására; ezeket a máj. 8. kezdődő egyetemi előadásokat Gosse és Ker angol s Helleström svéd tanár tartja (V. Z. máj. 7.). Egész sereg előadást tartottak Skandináviáról a greifswaldi egyetemen is (u. o. szept. 4.). — Angolország: A londoni egyetem lengyel irodalomtörténeti tanszékére M. Zdziechowski krakkói tanárt hívták meg, a lengyel nyelv lektorává pedig A. Zaleski varsói irodalomtörténettudóst nevezték ki, aki a háború kitörése óta Londonban tartózkodik (V. Z. jan. 29.). — Románia: A bukaresti egyetem orvosi karát Mackensen jelenlétében dec. 3, a német katonai parancsnok beszéddel nyitotta meg s ezt a tényt ama bizalom megnyilvánulásának mondta, amelyet a katonai közigazgatás a tanárok s még inkább a hallgatók lojalitása iránt tanusít. Beszéltek még Bogden és Petrini tanárok s a román kultusz-miniszterium nevében Arion Virgil (V. Z. dec. 6.). — Barcelonában német-spanyol tudományos előadássorozatot tartottak. A hallgatók a záróünnepségen a következő határozatot hozták: A német-spanyol előadássorozat résztvevői hálásan gondolnak az osztrák és magyar monarchia egyetemeire mint a tudományos képzés rendkívüli és nélkülözhetetlen fejlesztőire; üdvözetet küldenek az osztrák és a magyar egyetemi tanárok és hallgatóknak (Az Ujs. jún. 5.).

Cseretanárok és előadók. Bárány Rób. dr.-t, az orosz hadifogságból visszatért és Nobel-díj nyertes bécsi egy. magántrt, akit ott mellőztek, az uppszalai fül-, torok- és orrklinika vezetőjéül hívták meg (Az Ujs. jan. 16.). Scheibe Rób. dr.-t, a berlini műszaki főiskola ásványtani r. tanárát, aki 1914 óta Kolumbiában tartózkodik, az ottani orsz. földtani intézet igazgatójává nevezték ki (V. Z. nov. 12.). Magnus, az utrechti egyetemen a gyógyszerészettan r. tanára, aki két

évig német hadiszolgálatot teljesített a Kaiser Wilhelm-Akadémián, kormánya engedélyével működésének színhelyére visszatérhetett, ahol a hollandus egyetemi polgárság nagy ovációkkal fogadta (u. o. dec. 26.). Konstantinápolyban Enver és Hakhim basa elnöklésével tartott kultur-értekezlet elhatározta a cseretanárok intézményének meghonosítását (V. Z. márc. 5.). Egy Németországban élő arabs költőről, Mohammed Aliről, a híres Abdul Kader unokájáról számol be R. Stübe a «Literarisches Echo»-ban (V. Z. okt. 22.). — *Előadások.* Első helyen és legkimerítőbben azokat az előadásokat soroljuk fel, amelyeket magyar szakférfiak tartottak külföldön; azután azokat, amelyeket külföldiek tartottak nálunk; végül a többieket. A két első csoportbelieket jórészt a bajtársi szövetségek rendezték. A bécsi tudományegyetem Supka Géza dr.-t, a M. N. Múzeum régészeti osztályának órét, a régészeti tudományok körébe vágó előadások megtartására hívta meg Bécsbe. Jankovich B. miniszter az előadások megtartását megengedte Supka Géza dr.-nak, aki az «Irano-altái és népvándorlási régészet» című tanszakkból választotta előadásának tárgyát (Az Ujs. márc. 1.). A Kereskedelmi Múzeum majna-frankfurti levelezője: Oertel Walter működését azzal kezdte meg, hogy Frankfurtban felolvasásban ismertette Magyarország gazdasági kincseit és természeti szépségeit a német érdekek szempontjából. A felolvasást folytatta Wiesbadenben, Darmstadtban, Mannheimban, Freiburgban, Konstanzban, Stuttgartban, Münchenben, Nürnbergben, Erfurtban, Casselben, Marburgban és Düsseldorfban (Az Ujs. máj. 11.): Máj.-ban tartott előadást Hamburgban Apponyi A. gf. a magyar-osztrák-német gazdasági megegyezésről. Sándor G. dr. csikszeredai ügyvéd az oroszországi Pescsanka-Csitában levő fogolytáborban levő tud. egyesületben előadást tartott Tisza I. gf.-ről 2200 tiszt jelenlétében (Az Ujs. jún. 30.). Petőfi költeményeiből adott elő Berlinben Ad. Rosée (P. Ll. szept. 23.). Térey G. előadásai a magyar festőművészetről Danzigban, Casselben, Lipcsében (P. Ll. nov. 18.). Lukács G. nemzetgazdász előadása a közép-európai gazdasági kérdésről a berlini «Internat. Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft u. Volkswirtschaftslehre» c. egyesületben (dec. 15.). Hoffmann G. konzul a fajegészség és népesedéspolitikai állásáról Magyarországon a berlini fajegészségügyi társaságban (Az Ujs. dec. 22.). Kis K. építész «Városépítkezési művészet Törökországban» c. előadása a konstantinápolyi magy. tud. intézetben (P. Ll. 1918 jan. 3.). — Külföldiek előadásai nálunk. Febr. : Bassermann és Westarp gf. német politikusok a magy. bajt. szövetségben. Dr. G. Stolper osztr. közig. író az átmeneti gazdaság problémáiról a bp. Lloyd-társaságban. Bárány R. dr. a fejlődések új módszerű kezeléséről a bp. orvosszövetségben (Az Ujs. febr. 20.). Braun troppai muzeumigazgató a porcellánról és P. Schub-

ring charlottenburgi műegy. tr. «Shakespeare és Rembrandt» az Ernst-muzeumban (febr. 10—11., 18.). P. Schubring a mohamedán díszítő-művészetről a Múbarátok Körében (Az Ujs. márc. 30.). Laas a charlottenburgi műegyetem tr. a buvárhajóról egy modell bemutatásával (ápr. 14.). Bernstein Ed. németbirod. képvis. «Kiküszöbölhető-e a háború?» a Galilei-Körben (ápr. 20.). Naumann Fr. «Mit akarunk a béketárgyalásokon?» (Pozsony ápr. 18.). Seyfert R. szászországi igazg. a tanítóképzés fejlesztésének szükségességéről (a tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesületének közgyűlésén jún. 28.). Fulda Laj. német író «Igazság és hazugság» (okt. 12.). Schey Józ. br. bécsi egy. tr. «Jelzalogjog az új osztrák törvények szerint» (nov. 3.). A. v. Le Coq német ázsia kutató a Kelet-Turkesztánban végzett porosz tudom. expedicióról (a Magy. Keleti Kulturközpontban nov. 11.). — Külföldön tartottak előadásokat rólunk: Dina v. Scheich holland írónő Hollandiában vetített képekkel, magyar dalokkal és zenedarabokkal (P. Ll. jan. 20.). A berlini Juristische Gesellschaftban Dr. E. Heymann egy. tr. a magyar polgári jogról és a Magyarországgal való jogkiegyezésről (V. Z. márc. 12.) A «Gesellschaft der Freunde des ungar. Instituts an der Universität Berlin» alakuló ülésén Naumann Fr. Magyarországról és Németországról dec. 21. (P. Ll. dec. 23.). Gragger R. a berlini «Verein für Volkskunde» c. egyesületben a magyarokról és rokonaikról (V. Z. dec. 16.). Vegyes előadások: Alfr. Nossig német író és szobrász «Törökország ujjászületése» c. előadása Sükri bej török közközt. min. védnöksége alatt (febr. elején). A. Liebert berlini egy. magántr. 6 előadást tartott Luzernben Kant világfelfogásának alapvonalairól (V. Z. okt. 10.). A német-svéd egyesület kezdeményezésére Harald v. Hjárn's uppszalai egy. történettudós dec.-ben előadásokat tartott Berlinben és Frankfurtban. — *Tanulmányutak és utazások* csekély számmal voltak, ezek is szinte kivétel nélkül a háború jegyében álltak. Jan. 19. érkeztek Berlinbe a szövetséges országok parlamenti elnökei (tőlünk Simontsics alelnök). Pünkösdkor gyűltek össze értekezletre a berlini városházán a német, osztrák és magyar városok községi képviselői (V. Z. máj. 26.). A török kormány a helyi közigazgatás tanulmányozására a belügyminiszterium négy tisztviselőjét Bulgáriába és hazánkba küldötte ki. A bizottság először a székesfőváros közigazgatását tekintette meg, azután Jász-Nagykun-Szolnok és Trencsén vármegyékben tanulmányozta különösen a járási és községi közigazgatást, végül Pozsonyban a törvényhatósági városokra vonatkozólag végzett tanulmányokat (Az Ujs. júl. 24.). Bruck dr., a boroszlói egyetem sebésztanára, hivatalos kiküldetésben felkereste a bpesti 6. sz. tartalékkórházat tanulmányozás céljából (Az Ujs. okt. 17.). Nov.-ben magyar és osztrák hírlapírók a nyugati hadszíntérre való utaz-

tukban Brüsszelben tartózkodtak. Svéd hadisebészek és fogorvosok Németországban és Ausztriában a háborús egészségügyi berendezéseket tanulmányozták (Frankf. Ztg. ápr. 4.). E. Björkmann, az uppszalai egy. tr.-a hivatalos megbízásából a megszállott Belgiumban tanulmányutat végzett s ennek eredményeiről felolvasásokban számolt be (V. Z. márc. 9.). Fináczy E. és Rados G. még 1916-ban miniszteri megbízással meglátogatták a drezdai középiskolákat a felső osztályokban életbeléptetett «szabadabb mozgás» tanulmányozására (M. P. 1918, 1—11. l.). Előttük már a nagyszebeni ág. ev. főgimn. igazgatója és három tanára járt ugyanott. E két utóbbi tanulmányútról Kemény F. számolt be a Monatschrift f. höh. Schule-ban (1918. évf.). — A sport terén, mint tavaly (l. 503. l.) a tágabb értelemben vett nk. versenyek folytatólagosan szüneteltek. A Die Zeit febr. 18. sz. «Die beschränkte Internationalität im Sport» c. cikke közli, hogy a bécsi korcsolyázó-versenyeken a szövetséges és semleges államok polgárai vehetnek részt. A svájci labdarúgó-szövetség karácsony hetében nemzetek közötti mérkőzéseket rendezett a svájci Vöröskereszt javára; a magyar, az osztrák és a német válogatott csapatokat is meghívták; az osztrákok részt is vettek (Az Ujs. nov. 24.; Fremd.-Bl. 1918 jan. 8.). Politikai mellékízü 20 cseh labdarúgó-csapatnak kilépése az osztrák szövetségből. Az Österr. Fussballverband nem vette tudomásul a Ceski Svaz megalakulását és azt bojkott alá helyezte (Az Ujs. szept. és okt. 19.). — *Nyelvi mozgalmak.* A magyar nyelv tanítása Ausztriában állandóan tért hódít és a rokonérzésnek ismételt örvendetes megnyilatkozásával járt (l. M. P. 1917, 300. l.: Osztrák egy. tanárok a magyar nyelv tanulásáról). Erről az ügyről «Über den Unterricht der ungarischen Sprache in Österreich» c. részletesen beszámoltunk a bécsi «Zeitschrift f. d. österr. Gymnasien» c. folyóiratban (1917, 326—342. l.), ugyanott az e helyen közölt rendes évi Szemlék felhasználásával összeállítottuk ennek a kérdésnek fejlődését 1914-től 1917 derekáig, úgy hogy ezúttal az újabb adatokra szorítkozhatunk. Bécs város tanácsa Erdély Anna budapesti polgári iskolai tanítónőnek, a fűtési és világítási költségek megtérítése ellenében három bécsi elemi iskolában helyiségeket engedett át, hogy ezekben díjtalanul magyar nyelvi tanfolyamokat rendezzen (Az Ujs. jan. 11.; P. Ll. aug. 30.). A bécsi községtanács nov. 22. ülésén foglalkozott Tomola vár. tanácsos indítványával, hogy a magyar nyelv tanítását honosítsák meg a bécsi polgári iskolákban. Más oldalról ajánlották a cseh nyelv felkarolását és a francia kiküszöbölését. A tanácsnak idevágó előterjesztéséig határozatot ugyan nem hoztak, de Dr. Weiskirchner polgármester rokonérzéssel nyilatkozott az ügyről, amelynek egyik nehézsége, hogy kevés bécsi tanár bírja a magyar nyelvet. A bécsi sajtó kedvező állásfoglalásáról a kö-

vetkező szemelvények tanuskodnak: a N. Fr. Pr. nov. 22. sz. emléket arra, hogy Bpest polgármestere körlevélben szólította fel a községi iskolákat, hogy a német nyelv tanulását vegyék fontolóra; a Fremden-Blatt nov. 22. sz. a polgári iskolai franciának helyettesítését a magyarral ezekkel a szavakkal üdvözlí: A birodalom tulsó felének lakosságával való barátságos szomszédos megértés szempontjából ez az újítás bizonyára rokonszenves fogadtatásra fog találni; a Neues Wiener Tagblatt, mely már 1915 szept. 11. sz.-ban közölte Ferd. Bronner (Franz Adamus) gráci egy. tanárnak a magyar nyelv tanítását követelő cikkét, most nov. 27. «Ungarisch in Wien» című cikkében behatóan foglalkozik Dr. Weiskirchnernek erre vonatkozó megbízásával, amelyet nagyjelentőségűnek mond a magyarok és osztrákok jövő békés és eredményes együttműködésére. Ugyanez az újság dec. 25. sz.-ban Bárczy I. nyilatkozik a magyar nyelv tanításáról a bécsi községi iskolákban. A fenti megbízáshoz képest Tomola városi iskolaügyi tanácsos a polgármesterhez intézett jelentésében ezeket közölte: Az 1917. év őszén a XVIII. kerület egyik polgári leányiskolájában magyar nyelvű tanfolyam indult s a legjobb eredménnyel járt. A tanfolyam nem volt szerves kapcsolatban az iskolával, hanem magánjellegű, mégis igen sokan hallgatták. Tomola tanácsos követeli, hogy a bécsi polgári iskolákban tanítsák a magyar nyelvet, egy szláv nyelvet és a franciát olyanformán, hogy mindig csak az egyik nyelv legyen kötelező (N. W. Tagbl. 1918 jan. 8., Az Ujs. jan. 9.). Itt említjük végül, hogy az osztrák Vöröskereszt-Egyesület oktatóbizottsága a rokkant tisztek és legénység részére ingyentanfolyamot rendezett a magyar nyelvből is (Népt. L. 50. sz.). A magyar nyelv iránt odaát fokozódó érdeklődést az is mutatja, hogy a magán-nyelviskolákban is tanítják. — *Irodalom:* K. G. Szidon: Ungarisch in Österreich, Deutsch in Ungarn (P. Ll. júl. 29.). Ennek visszhangja: Bleyer J. cikke (u. o. júl. 31.); F. L. Miklau: «Austauschprofessoren» (u. o. aug. 5.) és L. Mojzischek (u. o. aug. 9.). — Az osztrák német klub, amelynek tagjai között több reichsrati és tartománygyűlési német képviselő van, a közelmúltban körkérdest intézett Ausztria német köreihez arra vonatkozólag, hogy szükséges-e az osztrák-németeknek megtanulniok az ausztriai nemzetiségek nyelvét. A körkérdés igen bő anyagot szolgáltatott. A klub legutolsó ülésén az elnök utalt arra, hogy a tárgyilagos megvitatás lehetősége meg van adva azáltal, hogy a német állami és forgalmi nyelvnek az életbeléptetése rövid időn belül várható. A gyűlés beható vita után úgy nyilatkozott, hogy a jövőben a nemzetiségi nyelvek megtanulását lehetőleg elő kell mozdítani (P. H. febr. 18.). A magyar nyelv Németországban is állandóan tért hódít. Stumme János lipcsei egy. tr., a jeles orientalista, aki Lipcsében megtanult

magyarul, 2 lapra terjedő magyar levelet írt a Magyar Nyelvőrbe (46. évf. 108—110. l.); a lipcei egyetem magyar tanfolyamáról (Az Est ápr. 5.). A berlini egyet. magyar szeminárium ingyenes magyar-nyelvi esti tanfolyamokat rendezett kezdők és haladók részére (V. Z. okt. 6.). E tanfolyamok részére Zempléni Á. megküldte «Turáni dalok» c. művét Gragger R.-nek, akinek levelét a «Turán» folyóirat után Az Ujs. júl. 7. sz. közli. A Deutsche Kolonialgesellschaft regensburgi fiókja magyarnyelvi tanfolyamokat rendezett és magyar könyveket kért (P. Ll. dec. 22.). A M. T. Akadémia könyvjutalmát a magyar nyelvben és irodalomban elért legjobb előmenetelért ezúttal első ízben egy külföldi hallgató nő nyerte el, Nordon Aurélia, aki a berlini egyetemen három féléven keresztül volt Gragger hallgatója (V. Z. dec. 22.). Érthető okokból főleg a német nyelv tanítása körül folyik heves küzdelem. A Deutscher Sprachverein, mely 330 fíókegyesülettel 38,000 tagot foglal magában, egyhangú határozattal fordult a bir. kancellárhoz, hogy a béketárgyalásokon a német képviselők kizárólag a német nyelvet használják és semmi szín alatt se tűrjék, hogy mostani ellenségeinknek nyelve legyen a tárgyalások közös nyelve (V. Z. jan. 8.). A németek a legnagyobb érdeklődést tanúsítják a balkán-nyelvek iránt (pl. Wie lernt man Türkisch? v. G. Hochstetter, B. T. júl. 17. t.). Máj.-ban a stockholmi tanáregyesületnek a tantervrevízióval kapcsolatos értekezletén elfogadták azt az indítványt, hogy a svéd gimnáziumokban a német nyelv tanítását, alaki gazdagságánál és gyakorlati értékénél fogva az első hely illesse meg. Azért mégis csak a 3. oszt.-ban kezdik, míg az angol v. francia már az 1. oszt.-ban szerepel (V. Z. máj. 21.). Az edinburghi egyetemen új tanszéket állítottak a német nyelv és irodalom részére, amelyet eddig egy-egy angol és német lektor képviselt (V. Z. dec. 14.). Az Egyesült-Államokban a háború óta állandóan hanyatlik a német nyelv tanítása és tanulása; a szülők többsége inkább a franciát választja (V. Z. máj. 4.). Ezt a hivatalos részről is ápoltt ellenszenvet mi sem bizonyítja jobban annál, hogy a nagyobb amerikai városokban külön cenzurahivatalok működnek, amelyek a veszedelmesnek (!) látszó német tan- és olvasókönyveket kitiltják, avagy a kétes részleteket átragasztják, hogy az ifjúság lelkét meg ne mételyezzék (V. Z. nov. 19.). — A háborúra uszító Milanó egyetemén Dr. Lavinia Mazzuchetti k. a.-t a német nyelv és irodalom magántanárává nevezték ki (V. Z. szept. 1.). A berlini «Böttinger-Studienhaus» szövetséges és semleges országok hozzátartozói részére új német nyelvi tanfolyamokat nyitott (dec. 11.). — Hogy nálunk a német nyelv a háború hatása alatt még fokozott figyelemben részesül, nem szorul bizonyításra. Wildner Ö. szfőv. vár. tan. körlevélben szólította fel az elemi és polgári iskolákat olyan nyári tanfolyamok szer-

vezésére, amelyekben a szünidőben itt rekedt tanulóifjúság a hétnek két délelőttjén a rajzból és német nyelvből nyerne kiképzést (N. P. Journ. máj. 26.). — Az idegen szavak ellen folytatott írtóháború (I. M. P. 1917, 505. l., Päd. Értesítő 1917, 40. l.) túlzásaival, egyelőre Ausztriában, máris visszahatást értelt. Az uralkodó parancsára a vezérkar főnöke elrendelte, hogy a hadseregben használatos és elnémetesített idegen szavakat ismét vissza kell állítani (Streffleurs Militärblatt u. Fremd. Blatt okt. 21.; N. Fr. Pr.: Begnadigte Fremdwörter; Die Zeit okt. 24. t.: Deutsche Worte; Die Zeit dec. 5. t.: Goethe u. die Sprachreinigung szerint Goethe is ellenezte a túlzásokat e téren). Az olaszok Görögöt elnevezték *Santa Goricia*-nak (Az Ujs. nov. 1.); a bolgárok az 1915-ben meghódított Drinápolyt (Adrianople) pedig *Odrin*-nek (N. W. Tgbl. júl. 7.). Elolvasztó törekvésekkel különösen Svájcot árasztották el: a La-Chaux-de-Fondsban megjelenő «Sentinelle» után a V. Z. szept. 26. sz. közli, hogy külön egyesületek alakultak arra, hogy Svájcot olasz fogadókkal behálózzák s hogy Agnelli olasz képviselő Zürichben intézetet alapított olasz felolvasások és színi előadások rendezésére. Forrásunk szerint a svájciak ezektől a törekvésektől éppen nincsenek elragadtatva. — A világnyelv hívei új erőt és reményt merítettek a világháborúból, eseményeiben törekvéseik jogosultságának igazolását látják. Egy angol népiskolában állítólag meglepő sikert értek el az eszperantóval (Vorwärts aug. 24. után Népt. L.). Az angol «Board of Trade» (keresked. kamara) már egy éve ajánlotta, hogy az entente-szövetségesek a nemzeti nyelvek mellett az eszperantót használják közös keresk. nyelvül, amihez utóbb Portugália is hozzájárult (N. Zürich. Ztg. márc. 16.). Megalakult a skandináv világnyelv-szövetség, mely «Mondo-Revuo» c. szakközlönyt ad ki és az eszperantisták és idisták (Ostwald V. követői) kiengesztelésére törekszik (V. Z. febr. 14.). «Az ido nk. nyelv egyesülete Bpsten» nevében Schulek Fr. ny. műegy. tr. elnök aláírásával szept.-ben propaganda felhívás jelent meg, mely utal arra, hogy az ido 1913—14 óta a József-műegyetem rendkív. tanfolyamai között szerepel, hogy 1917—18-ra idotanfolyamokat terveznek a tud. egyetemen és a főváros több iskolájában, végül hogy Dienes Pál középisk. trök részére tart ilyen tanfolyamot a tisztviselőtelepi főgimn.-ban. — Fr. Mauthner «Und wieder einmal Volapük» c. cikkében (B. T. febr. 25., 102. sz.). H. Nieukamp «Kultur u. Sprache» (Berlin, Vita-Verlag) c. könyvével foglalkozik. Ennek a polémiajának folytatása: Fanatiker? Ein Briefwechsel zwischen H. Nieukamp u. Fr. Mauthner (u. o. márc. 21., 147. sz., t.). — *Folyóiratok és lapok.* Az ideigl. orosz kormány megengedte, hogy a háború kitörésekor elnémított német ujságok ismét megjelenhessenek (Az Ujs. máj. 6.). A bolsevikiek egy nagy nyom-

dával tárgyalásokat folytatnak német nyelvű estilap kiadása ügyében (V. Z. dec. 5.). A «Deutsche Wochenzeitung für die Niederlande u. Belgien» 1918 jan. 1-jével 26. évf.-ba lépett. *Le Bocephague* (A németfaló) címmel francia lövészárokság jelenik meg (V. Z. szept. 6.). — *A művészetek középeurópai és nk. mozgalma* dolgában Németország vezet. Jan.-ban Reinhardt társulata Zürichben adta elő a klasszikus színdaraboknak egy sorozatát. Máj.-ban a berlini Deutsches Theater a háború alatt már másodízben vendégszerepelt a stockholmi kir. színházban. Élénk visszhangra talált az az eszme, hogy a stockholmi színészek viszont Berlinben vendégszerepeljenek. A német-svéd egyesület meghívására nov. 15. Berlinben svéd zenekari hangversenyt rendeztek. Vilnában előadták «Minna v. Barnhelm»-et és «Alt-Heidelberg»-et (a színlap német, lengyel és jidis-nyelvű). Varsóban több német társulat vendégszerepelt; a stuttgarti opera Hollandiában (jan.); az elberfeldi operatársulat Amsterdamban (ápr.); a berlini székesegyházi ének- és zenekar Baselben, Berben és Zürichben (jan.); a meiningeni udvari zenekar több svájci városban (máj.). Konstantinápolyban a színészethez értő német katonákból szervezett társulat rendezett német előadásokat az ottani német katonáknak (Frankf. Ztg. aug. 20.); «Deutsche Balkanbühne» Nisben (dec.). Krisztiániában ellenben a németellenes hangulat miatt betiltották Nickisch hangversenyeit (máj.). A zürichi vár. színház nagy sikerrel játszott Bécsben (máj.); ugyanott okt.-nov.-ben svájci hangverseny-sorozat (Schweizer Musikwerke, N. Zürich. Ztg. nov. 6., 2091. sz., t.); viszont a bécsi Männergesangverein Svájcban rendezett hangversenyeket (N. Zürich. Ztg. máj. 30., 974. sz. c.); a Theater an der Wien pedig Bukarestben vendégszerepelt (máj.). A prágai cseh nemzeti színház igazgatósága felkérte K. Weis zeneszerzőt, hogy német szövegre írt operájának előadásától álljon el (Berl. Tgbl. júl. 11.). A török császári palotai zenekar Szófiában, Berlinben, Münchenben, Drezdában, Bécsben és Budapesten hangversenyeket rendezett. Bolgár művészek és írók estélye Berlinben (V. Z. jan. 15—16.). A bp. 29. honvédgyalogezred zenekarának hangversenye Münchenben (okt. 25.). Magyar művészek (Földesi stb.) Bulgáriában (dec.). Az angol-francia színházi testvérisülés jelképezésére Londonban megalakították a «Classical French Theatre Association»-t, mely régibb és újabb francia színdarabok előadását tűzte ki célul (szept.). A flórenci gyarmatügyi társaság azzal a kéréssel fordult a kormányhoz, hogy az olasz képtárakból távolíttassa el az újkori német festők képeit és ilyeneket ezután csak akkor vállaljon, ha a német képtárak ugyanazon értékben olasz műveket vásárolnak (B. T. febr. 13.). Csereszobrok: a Bécsben megjelenő «Polen» c. lengyel hetilap közli, hogy Paszkiewicz herceg örökösei Varsóban

levő szobraik kicserélésére tettek ajánlatot (júl.). Genfben júl. 7. leplezték le ünnepélyességek nélkül Calvin szobrát (Das internationale Reformationsdenkmal in Genf v. Alb. Dreyfus, V. Z. aug. 25. c.). — Azok, akik abban bizakodtak, hogy az *egyháznak* végre sikerülni fog ezt az embermészárlást megállítani, a háború 3—4. esztendejében is csalódtak. Igaz ugyan, hogy a kezdetben a vallással folytatott háborús uszítás vesztett erejéből, de azért mindegyik nép az isteni gondviselésbe vetette bizalmát. A kiengesztelés és kijózanodás jeleivel csak elvétve találkozunk. Így az upszealai érsek kezdeményezésére és a zeelandi (dán) és a krisztianiai püspök hozzájárulásával a semleges államok papjai Upszalában dec. 14. nempolitikai jellegű nemzetközi egyházi értekezletet tartottak (V. Z. nov. 3.). Ugyanaz időtájt mondott meggyőző beszédet a megértésen alapuló béke érdekében R. W. Juge a londoni St. Paul-egyház lelkésze «a nemzetközi megértést előmozdító egyházi világszövetség» angol tanácsa előtt. Juge a német militarizmus megsemmisítését reménytelennek tartja és ezt a háborút az újkori történelem legnagyobb tragédiájának mondja (V. Z. dec. 19.).

III. Magyarország a nemzetközi mozgalomban.

Magyar-osztrák. Philippovich bécsi egy. tanár, az osztrák urakháza tagja, továbbá Singer gráci és Weber prágai egy. tanárok a berlini Zeitschrift für Politik-ban a mult évben tanulmányokat tettek közzé az osztrák-magyar monarchia és a német birodalom viszonyáról; ezekben elfoglaltságuknak és a magyar nemzet ezeréves históriai és politikai hivatása elleni érzelmeiknek, sőt összmonarchikus túlzó felfogásuknak oly megdöbbenő bizonyítékát szolgáltatták, hogy azt válasz nélkül hagyni magyar részről nem lehetett. Jellemző s a birodalmi német köröknek irántunk való rokonérzését bizonyítja, hogy a válasz szükségességét a jelzett folyóirat szerkesztője, Schmidt R. dr., lipcsei egy. tanár is hangsúlyozta Eöttevényi Nagy Olivér dr.-hoz, akkor a kassai kir. jogakadémia dékánjához írt levelében. Nagy erről «Ungarns gutes Recht» c. az említett berlini folyóiratba tanulmányt írt (Az Ujs. aug. 9. után.). Osztrák tanulók Magyarországrért: az «Österreich für Ungarn» c. mozgalom az Erdélyben elpusztult helységek felépítése érdekében (M. P. 1917: 303. l.). Budapest Rottenbiller-utcai cserkészcsapata résztvett azon a nemzetközi cserkészkiállításon, melyet az osztrák cserkészcsapatok szövetsége rendezett a szövetséges államok cserkészcsapatainak részvételével (Az Ujs. apr. 27.). Osztrák egy. tanárok a magyar nyelv tanulásáról (M. P. 1917: 300—302. l.). — *Magyar-német.* Gragger R. a berlini egyetemen félállított magyar tanszékkal kapcsolatosan szemináriumot szervezett, hogy a hallgatók és kutatók számára összeállítsa a magyar nyelvre, irodalomra, történelemre, művészetre, közgazdaságra vonatkozó forrá-

sokat. Természetesen e források közé tartozik a magyar napisajtó is, melynek termékeit most kezdi gyűjteni a szeminárium (jan. 27.). Ezzel kapcsolatban a «Deutsche Gesellschaft 1914» kebelében felmerült egy magyar intézet alapításának szándéka. Ennek ápolására és előmozdítására megalakult «A magyar intézet barátainak társasága.» (Gesellschaft der Freunde des Ungarischen Instituts.) A német és a magyar tagok közötti személyes érintkezéssel ez a társaság arra törekszik, hogy Németország és Magyarország között szorosabbra fűzze a művelődési vonatkozásokat. A megalapítás 24-én ment végbe Tóth Lajos miniszteri tanácsos, a magyar kormány képviselőjének jelenlétében. Az intézetnek tiszteleti elnökei Hohenlohe-Schillingfürst herceg osztrák-magyar nagykövet, Apponyi Albert gróf magyar és Schmidt porosz kultuszminiszter. Apponyi az új társaság igazgatóságába Eötvös Lóránt bárót, Khuen-Héderváry gróf első követségi titkárt és Tóth min. tan.-t küldte ki. (Az Ujs., P. Ll., nov. 27., V. Z. nov. 26.). — *Tudósok.* Plesch Jánost, a berlini egyetem belgyógyászati magántanárát, aki 1878-ban Budapesten született, valamint Róna Péter dr.-t, aki 1871-ben Budapesten született, a fiziológia és a kémia határterületén kifejtett működéséről ismert berlini tudóst, egyetemi tanárrá nevezték ki. A göttingai kir. tud. társaság Fejér Lipót bpesti egy. tanárt lev. tagjává választotta (P. Ll. nov. 22.). Szilárd Bélát a madridi egyetem radiológiai tanszékére nevezték ki (Az Est aug. 1.; vezércikk róla Jászi Oszkártól: Világ júl. 1.). — *Magyar jog.* A magyar jogtudomány mind nagyobb figyelemben részesül a német szakkörökben, amit az erre vonatkozó irodalmon kívül felolvasások és egyetemi előadások bizonyítanak. A Juristische Wochenschrift után a P. Ll. okt. 23. sz. Vorträge über das ungarische Recht auf deutschen Universitäten c. cikke közli, hogy a königsbergi egyetemen (Dr. Klein: Einführung in die neuere Geschichte des ungarischen Privatrechtes), a lipcei egyetemen (Dr. v. Schwarz: Grundzüge des ungarischen Rechtes) és a göttingai egyetemen tartottak ilyen előadásokat. — Vámbéry R. Ungarisches Staatsrecht in Deutschland c. cikkében (P. Ll. jún. 7.) Dr. Fr. v. Keller Österreichisches u. ungarisches Staatsrecht c. művét ismerteti (Berlin, Guttentag, 1917). — Doleschall Alfréd Die Rechtsannäherung im Strafrecht (Magyar Jogélet 1917). — R. Zehntbauer svájci freiburgi egy. tanár Einführung in die neuere Geschichte des ungarischen Privatrechtes (Freiburg, Schweiz, egy. könyvkereskedés, 1917) c. művének ismertetése P. Ll. nov. 15. (teljes elismerés, a szerző tökéletesen megtanult magyarul). — A középeurópai közoktatásügyi mozgalmak keretén belül ebben az évben öröndetesen fejlődött magyar-német oktatók viszonya, m. p. mindkét fél hozzájárulása révén. Jún. 28. a magyar

bajtársi szövetség meghívására Seyfert zszakopai (szászországi) szemináriumi igazgató tartott előadást a szászországi tanítóképzésről a magyar tanítóképzőintézeti tanárok egyesületének közgyűlésén. Hazánkban tett tapasztalatairól Seyfert a Pädag. Blätter 10. sz.-ban (Népt. L. 1917:42. sz.) számolt be. Scherer Sándor szakf. részt vett a német tanítóképzőintézeti tanárok erfurti tanácskozásán, ahol a magyar tanítóképzést ismertette. Megbízásáról a tanítóképzőintézeti tanárok orsz. egyesületében okt. 13. számolt be. (Népt. L. 43. sz.). Mindkét bajtársi szövetség közreműködésével a német tanítóegyesület nov. 16. Berlinben ünnepi estélyt rendezett (e Deutsch-ungarischer Festabend meghívóját l. Pädag. Ztg. 1917:591. l.), amelyen Szöllösi I., Székely K. és Rákos I. a magyar tanítóképzésről, ill. népiskoláról előadásokat tartottak (Népt. L. 41., 42., 47., 50.; részl. tudósítás a Pädag. Ztg.-ban; az előadások egész terjedelmükben megjelentek a Die Deutsche Schule-ban). — *Irodalom.* Kóhalmi Béla: Magyar irodalom Németországban (Világ, május 13. t.; 1915-ben és 1916-ban csak 12 magyar szépirodalmi termék jelent meg német kiadónál). Erdős Renéerről magasztaló tárcát közölt a Frankfurter Zeitung annak alkalmából, hogy «Die Perlenschnur» címmel néhány költeménye jelent meg német nyelven Mumbauer János kat. kritikus fordításában (Az Ujs. aug. 29.). Magyarország története az Oncken-féle «Allgemeine Staatsgeschichte» (Gotha, Perthes) c. vállalatban külön kötetben fog megjelenni a Magyar Történelmi Társulat közvetítésével és Lyka Döme anyagi támogatásával (Az Ujs., P. Ll. júl. 29.). — *Magyar-török.* A konstantinápolyi magyar tudományos intézet ebben az esztendőben kezdte meg működését. Célja egyrészt fiatal tudósoknak szaktudományokban való továbbképzése, másrészt a magyar-török kapcsolatnak a tudomány különféle ágaiban való megkeresése és bemutatása. Az intézet első félévi működéséről nemrég számolt be Hekler A. igazgató az igazgatótanács ülésén, amelyen József Ferenc királyi herceg, az intézet védnöke elnökölt. Február, március és április havában előadásokat és vitaestéket tartottak az intézet tagjai, kik között egyelőre a bizánci történelem és ó-keresztyén művészetnek, az ókori archeológiának, az epigrafiának és az építészettörténetnek van egy-egy képviselője. Az előadásokon ki-ki tanulmányainak eredményéről számolt be. Az intézet jövő feladatai között szerepel Konstantinápoly ókori és bizánci kori helyrajzának megállapítása. Az intézet tagjai munkájának eredményét kiadványokban szándékozik közrebocsátani s a kiadványok első sorozata már nemsokára meg is indul. Benne egyelőre néhány külföldi tudós jut szóhoz, szakmájuknak előkelő képviselői mind, kikkel az ifjú intézet máris meghitt viszonyba jutott. Könyvtárának fejlesztése, fénykép- és diapozitív-gyűjteményének

kiépítése lesz az intézet legközelebbi feladata. Az intézet első nyilvános estjét nov.-ben Wiegand T. dr.-nak, a berlini Altes Museum igazgatójának előadása töltötte be. Wiegand bejárta Szinaj félszigetét, Palesztinát és Szíriát a 4. német hadsereg archeológiai szakértőjeként. Útján ásátásokat és helyreállítási munkálatokat is végzett. Kutatásai a régi művészetnek óriási területére, az egyiptomi, a görög, a római és muzulmán művészet körére terjedtek ki. A dec.-i ülésen Hekler A. párhuzamot vont a görög templom és a török mecset, a görög és a török városkép között. Utána Kós K. a sztambuli városkép történetét és fejlődését rajzolta meg napjainkig. Végül megjelölte az utakat, melyeken Sztambul városépítésének haladnia kell, ha hú akar maradni a nemzeti mult művészeti hagyományaihoz. — Török-magyar barátságáza Konstantinápolyban és Budapesten. Erről megemlékezik Balkányi K. «Achmed Nessimy Bei» c. cikkében (P. Ll. febr. 13. közgazdasági rovat). Ez intézmény érdekében a budapesti Turáni Társaság alelnökei, Bánffy M. és Teleky P. gróf néhány napot Konstantinápolyban töltöttek és török diákok Magyarországra küldése kérdésében eszmecserét folytattak. (Az Ujs. máj. 2.) Said bej, a török mézőgazdasági és kereskedelmi minisztérium iparügyeinek osztályfőnöke a magyar szakoktatás tanulmányozása végett jan.-ban Budapesten megtekintette a József-műegyetemet, behatóan érdeklődött annak szervezete iránt, meglátogatta könyvtárát, a közlekedési és kémiai, technológiai múzeumot és fölkereste az újabban létesült közgazdasági osztályt is. Sükri bej török kultuszminiszter és Wellisch dr., a minisztérium iskolaegészségügyi osztályának főnöke júl. végén Budapesten járt. (Az Ujs. júl. 29., Népt. L. 1917: 32. sz.). A török ujságírók aug.-ban jártak Budapesten, ahol t. k. Mészáros tr. és Balkányi ig. vezetése mellett meglátogatták a szünidei török tanfolyamot, amelyről hálával vettek tudomást (aug. 11.). Abdul Latif effendi bpesti török főpap hadijótékony célra okt. 6. előadást tartott Törökországról. Konstantinápolyban a magyar testvérek utcáját avatták fel (P. Ll. aug. 22. c.). Hrabovszki Péter dr. premontrei tanár a közoktatásügyi miniszter megbízásából februárban Konstantinápolyba utazott, hogy a török levéltárakban kutatásokat végezzen (aug. 8.). A török kamara megszavazott 225.000 piasztert a kereskedelemügyi és a földművelésügyi tárcának, hogy a jövő évre Magyarországból tanárokat alkalmazzanak a török ipariskolákban (febr. 23.); az ipari oktatásügy Törökországban címmel a V. Z. máj. 12.). Törökország számos ipariskolája eddig csak csekély eredményt mutatott fel. A cs. és kir. konstantinápolyi konzulátusnak az «Österreichische Monatsschrift für den Orient» című folyóiratban mostanában megjelent közleményéből kiderül, hogy a közoktatásügynek ez a fontos ága egységes újjászere-

vezés alatt áll. Külön ipar- és iparoktatásügyi törvény alkotásáról van szó, mely a 19 vidéki ipariskola állami segélyezéséről is gondoskodik és szabályozza a tanoncok és képesítésük ügyét. E reformok megvalósításában a V. Z. máj. 12. száma szerint a kormányt egy magyar szakember, Tordai Imre támogatja (Népt. L. 1917:22. sz.). A török kereskedelmi és földmívelésügyi miniszter azzal a kéréssel fordult a magyar kereskedelemügyi miniszterhez, hogy engedjen át a török kormány rendelkezésére egy elsőrangú szakembert, aki a Konstantinápolyban létesítendő iparművészeti múzeumot szervezze és berendezze. Serényi B. gr. keresked. min. Faragó Ödön ipariskolai tanárt bízta meg e feladattal. Faragó hat hónapig marad Konstantinápolyban (Az Ujs. okt. 13.). Az Esti Ujság márc. 29. sz. «Magyar-török barátkozás» c. hosszabb cikket közöl a Keleti Kulturközpontból szerzett adatok alapján: Ezidőszent 170 török ifjú tanul magyar iskolákban. A 16—17 éves ifjak főként Konstantinápolyból valók és vagyonos szülők gyermekei, akik saját költségükön tartózkodnak Magyarországon, kisebb részökét pedig a vilájetek küldték ösztöndíjjal hozzánk. Az ifjakat ipar- és földmivesiskolákban helyezték el, mint-hogy kifejezetten azzal a rendeltetéssel küldték ide őket, hogy magasabb ipari, illetve gazdasági képzettséget nyerjenek. Debrecenben, Temesváron, Kassán, Pozsonyban, Győrött és Pápán vannak török diákok. A török ifjak a mi középiskoláink VI. és VII. osztályának, egyesek pedig az érettséginek megfelelő képzettséggel jöttek hozzánk. Itt Budapesten két hónapos előkészítő tanfolyamot hallgatnak, hogy a magyar nyelvvel megismerkedjenek. Egyik-másik bámulatos gyorsan tanult meg magyarul: meglepően szépen és választékosan fejezik ki magukat. A török fiúk legnagyobb része a tanév befejeztével is itt marad és a jövő iskolai évben folytatja tanulmányait. Összel a török ifjak újabb csoportja érkezik Magyarországra, szintén gazdasági és ipari kiképzés céljából. Konstantinápolyban nemrég alakult meg a «Société D'amitié Turque-Hongroise», a «török-magyar barátság társulata», amelynek elnöke Sherif Musztafa török földmívelésügyi miniszter. Ez a társaság intézi a török ifjak magyarországi tanulmányútjának ügyét. Teleki Pál gróf, a Turáni Társaság elnöke, ápr. elején Konstantinápolyba utazott, hogy az ottani Magyar Keleti Kulturközponttal szervezze török ifjaknak magyar középiskolákban való elhelyezését. A kecskeméti városi tanács felhívást intézett a jobb gazdákhoz, hogy kik hajlandók török ifjakat gazdasági oktatás végett házukhoz venni. Törökországban ugyanis most nagy mozgalom indult meg avégre, hogy a földmívelés és termelés tökéletesebb módszereit és eszközeit a magyar néptől sajátítja el. — *Magyar-balkán.* Febr. 8. a szegedi főispán vezetésével népes küldöttség kérte Jankovich v.

min.-től Balkán-Akadémia felállítását Szegeden, amelyre maga a közönség 300,000 K-t gyűjtött alapítványképen, míg a város évi 40,000 K-t szavazott meg segítségként. A min. kijelentette, hogy tőle telhetően azon lesz, hogy a kívánt balkánjellegű kereskedelmi főiskola 1918-ban megnyíljen, amit az ország gazdasági fejlődésének szempontjából is rendkívül fontosnak tart (Az Ujs. febr. 7—8.). Ennek a tervnek hathatós erkölcsi támogatását a Magyar Keleti Kultúrközpont is megígérte (P. Ll. márc. 28.). «A pesti Balkán-iskola» címmel a «Belgrádi Hírek» aug. 17. sz. nagy elismeréssel ismerteti a Magyar-Bosnyák és Keleti Gazdasági Középpont Aréna-úti nyelviskoláját. Ennek a Középpontnak keleti nyelvtanfolyamai: P. Ll. okt. 4. és nov. 25.; tanulmányi bizottságának beszámoló üléséről P. Ll. okt. 11. A tanfolyamnak ünnepélyes megnyitását (nov. 23.) Balkányi K. igazgató felolvasta Halász I. min. tan. tanulmányát Kállay Béniről és koráról. A nyári hónapokban a Földtani Intézet több tisztviselője Lóczy L. dr. egy. tanár, igazgató és Szontagh T. aligazgató vezetésével a Balkán geológiai viszonyainak és gyakorlatilag hasznosítható ásványi kincseinek tanulmányozása végett bejárta a megszállott Szerbia, Montenegro és Albánia nagy részét. Szeptember közepén Lóczy L. dr. fia, ifj. Lóczy L. dr. tanársegéd kíséretében újra Szerbiába utazott, hogy észak-nyugati Szerbia részletes geológiai térképét elkészítse. Az expedíció északnyugati Szerbia legvadregényesebb és elhagyatottabb részeit járta be, a veszélyes terepre való tekintettel több ponton katonai kísérettel. Lóczy most dolgozza fel megfigyeléseinek eredményét. Remélhetőleg rövid időn belül meg fog jelenni a bejárt terület első megbízható geológiai térképe is, amely nemcsak tudományos, de gyakorlati szempontból is nagy érdeklődésre tarthat számot (Az Ujs. okt. 24.. P. Ll. okt. 23.; erről az expedícióról a P. Ll. márc. jún. 27. hírt adott; máj. 12. sz.-ban pedig «Die Balkanforschung» c. cikkében utal a Burián br. által Serajevóban 1914-ben alapított «bosnyák-hercegovinai Balkán-kutató intézetre»). — *Magyar-lengyel.* A varsói egyetemen a magyar nyelvi előadások tartását az egyetem tanárainak felkérésére a varsói levéltárakban dolgozó Divéky Adorján vállalta el egyelőre egy évre hivatalos megbízatásának idejére. Nov. 19-én tartott első előadásán több egyetemi tanár is megjelent. Divéky a két nemzet történelmében és alkotmányában mutatkozó kapcsolatok kiderítésével igyekszik a kölcsönös megértést és közeledést előmozdítani (Varsói lapok után a bécsiek, P. Ll. nov. 20., Az Ujs. nov. 25.). — *Magyar-orosz* főiskolai kulturbizottság alakult (Üllői-út 16/b. I.). Célja az orosz hadifoglyok tájékoztatása a magyar közművelődési viszonyokról és a művelt orosz internáltaknak a fővárosban való tömörítése (Világ 1918 jan. 17., P. Ll. jan. 24.). — *Szerbia.* Belgrádban

márc. 1. három osztállyal megnyílt egy 4-évfolyamos német birod. iskola, amelybe csak olyan gyermekeket vesznek fel, akiknek hozzátartozói nem osztrák, magyar v. bosnyák-hercegovinai alattvalók (Népt. L. 1947: 9. sz.). Kulturális munkásság Szerbiában, Kőrösi H. cikke (Népt. L. 1917: 39. sz.). Vall. és közokt. min. rendelet a szerbiai népiskolák egyenjogúságáról (Népt. L. 1917: 43. sz.). A belgrádi cs. és kir. reál-gimnázium horvát nyelven szerkesztett értesítőjét az 1916/17. isk. évről Az Ujs. aug. 12. sz. részletesen ismerteti és kívánja, hogy az a jövőben magyar nyelven is megjelenjék: a katonai parancsnokság a szerb tanügyet hihetetlenül zilált állapotban találta; a tanári kart osztrák, horvát és szerb tanárokból állították össze. a magyar nyelvet heti 3—3 órában Üsetty F. tanította, aki az intézet tanügyi vezetője is volt; a 365, nagobbára idősebb tanuló közül 38 tett javítóvizsgálatot és csak 13 bukott meg; 211 Belgrádból, 89 Szerbia belső területéről volt és csak 12 idegen honos, köztük kettő Magyarországból való; az év eljében 184 csak szerbül tudott, 69 németül is; 47 spanyolul is, 20 franciául is és csak 3 tudott magyarul; az év végén valamennyien tudtak magyarul, úgy, hogy ebből senki sem bukott meg. (L. m.: A szerb tanügy a háború előtt, Pädag. Értesítő 1917: 233. l.). — *Belső események és adatok.* Az orvosi fakultás előkészítése a zágrábi egyetemen (szept. 10.). A kormány megengedte, hogy a karlócai görög-keleti szerb szemináriumot és főgimnáziumot október 1-én megnyissák. Ezek az iskolák 1914 óta be vannak zárva. (Az Ujs. szept. 22.). Kőrösi H. a M. P.-ban (1917: 572—581. l.) Kármán M.-ról mint európai látóköri pedagógusról emlékezik meg és a közokt. minisztériumban végzett következő nk. jellegű dolgozatait említi: Középiskolai nk. értekezleten megvitatható kérdések sorozata (575. l.); a belga népoktatásról szóló vélemény (578. l.). A románok erdélyi betörésének idejében a régi birod. német iskola helyiségeiben (Kálmán-u. 10.) szept. 25. nyitottak meg egy ev. szász népiskolát; egy másikat Zomborban (P. Ll. szept. 22.). A Reichs-deutsche Schule, polgári iskolával bővítve és kizárólag német állampolgárok gyermekei részére, saját új otthonába (Damjanich-u. 4.) költözött. Itt emlékezünk meg a «Budapest székesfőváros idegenforgalmi hivatala» megalakulásáról, amelynek febr.-ban szétküldött körlevele szerint a Hivatal feladataul tűzte ki azt is, hogy «megismertesse úgy a belföldi, mint a külföldi közönséggel természeti, néprajzi, művelődési és egyéb értékeinket». Nov.-ben a magyar és osztrák újságírók Berlin város vendégei voltak (Az Ujs. nov. 21.).

Kemény Ferenc.